ISABELLA GAGLIARDI: CUM DOCTORIȚELE DIN EVUL MEDIU AU FOST SORTITE UITĂRII ÎN ISTORIE

Autor: Redacția Syntopic | 16 iulie 2023

Un articol scris de Isabella Gagliardi pentru The Conversation.

Articol original: How the Middle Ages' female doctors were consigned to oblivion.

Traducere realizată de Andreea Buhai, studentă la Facultatea de Filosofie, Universitatea din București, pentru stagiul de practică organizat în parteneriat cu redacția Syntopic.

Figura vrăjitoarei a pus o „vrajă" de lungă vreme pe artiști și oameni de știință, care au asociat-o cu femeile care au cunoștințe neobișnuite asupra naturii și o sexualitate diferită de normalul epocii. De fapt, multe dintre „vrăjitoarele" persecutate în Europa de-a lungul secolului al XV-lea erau moașe și vindecătoare, pe o linie a tradiției îndelungate de practică medicală laică, care era mai degrabă pragmatică decât teoretică.

Cu dorința de a le face cunoscute poveștile acestor experte, înainte de a fi excluse din practicarea medicinei, cercetătorii au întâmpinat multe obstacole. Informația accesibilă vine în principal în fragmente rare și puține, din surse biografice, dar și economice, legale și administrative. Uneori tot ce rămâne este un prenume sau un nume de familie, cum ar fi în cazul femeilor enumerate în *Ars Medicina* din Florența (un tratat medical) sau al călugăriței farmaciste Giovanna Ginori, al cărei nume poate fi găsit în registrele fiscale ale farmaciei unde a lucrat în anii 1560.

O astfel de cercetare minuțioasă și îndelungată ne-a ajutat, totuși, să înțelegem mai bine cum un sistem dominat de bărbați, care este și instituțional și ierarhic, le-a îndepărtat pe femei din a practica studiul medicinei.

Școala Salernitana

Prima etapă în acest demers al practicii este o școală medicală cândva renumită, care a existat în Salerno, în secolele al IX-lea și al X-lea. Școala Salernitana a fost o instituție frecventată de multe femei, printre care pioniera ginecologiei și chirurgiei, cunoscută sub numele de Trota (sau Trotula) (secolul al XIII-lea), chirurgul și specialistul în oftalmologie, de exemplu Costanza Calenda (secolul al XV-lea), doctorul Abella di Castellomata (secolul al XIV-lea) sau Rebecca Guarna (secolul al XIV-lea). Informațiile despre aceste femei sunt încă rare și sunt puse cap la cap de cercetători: este complicat să separăm sursele reale de legendă. Cele de mai sus sunt totuși unele dintre figurile mai bine documentate. În timpul Evului Mediu grupul *mulieres salernitanae* au lăsat, de asemenea, o amprentă.

Spre deosebire de doctoriţele de la școala menționată, mulierile lucrau în domeniu folosindu-se de metode mai degrabă empirice, apoi prezentau remediile medicilor școlii, care decideau dacă le acceptau. Dovezile unei asemenea practici pot fi găsite în manualul *Practica Brevis*, scris de Giovanni Plateario, și în scrierile lui Bernard de Gordon. Situat la sud de Napoli, Salerno a fost un oraș unde se întâlneau scolarii creștini, evrei și musulmani, ridicând școala la un alt nivel, deoarece oferea oportunități de întâlniri și descoperiri științifice.

Femeile acuzate de practici medicale ilegale

Totuși, începând cu anul 1220, nu mai era legal să practici medicina fără o diplomă din partea Universității din Paris *sau* aprobarea doctorilor acesteia, ceea ce a produs marginalizarea doctorilor femei. Cele care nu reușeau să se conformeze la noile criterii ajungeau să fie excluse din domeniu, fapt care s-a concretizat în cazul unei doctorițe numite Jacqueline Felice de Almania. Potrivit documentului din 1322 emis de Universitatea din Paris, aceasta trata pacienții fără cunoștințe reale în medicină (referindu-se, de fapt, la o educație universitară). A fost expulzată și a trebuit să plătească o amendă. Înregistrările scrise ale disputei reproduc examinările medicale făcute de Jacqueline, menționând cum ea analiza urina prin simpla vedere, lua pulsul pacienților săi, examina membrele acestora, dar și, în mod surprinzător, trata pacienți de sex masculin. Aceasta este una dintre rarele dovezi care menționează faptul că femeile doctori tratau și bărbați.

Procesul doctoriței a luat loc într-un punct în care practicanții medicali fără diplome universitare erau condamnați. Și doctoriței Clarice of Rouen i s-a interzis să practice medicina deoarece aceasta trata bărbați, iar în 1322 a continuat apariția cazurilor asemănătoare, pe numele lor: Jeanne the Convert of Saint-Médicis, Marguerite of Ypres, Jewess Belota.

În 1330, mai mulți rabi din Paris au fost, la rândul lor, acuzați de practică medicală

ilegală, asemenea altor vindecători care, după spusele autorităților, se dădeau drept experți fără să fie cu adevărat. Toți au fost catalogați ca fiind impostori, în ciuda faptului că se descurcau în propria meserie. În 1325, Papa Ioan al XXII-lea a fost întrebat, de către profesorii Universității din Paris, despre cazul lui Clarice. El a scris Episcopului Stephen din Paris, cerându-i să interzică practica medicinei de către femei fără „cunoștințe medicale” și de către moașele în Paris și din zonele apropiate, susținând și avertizând că aceste femei practicau, de fapt, „vrăjitoria”.

Formalizarea studiilor de medicină

Interzicerea treptată a practicării medicinei de către femeile acelei perioade a fost simultană cu apariția unui canon academic formalizat în domeniul medical. Acesta este punctul de început al procesului prin care autoritățile din învățământ încep să selecționeze atent cine poate sau nu să practice, lucru care a fost implementat pentru a marginaliza și mai mult doctoriţele.

Cu toate acestea, schimbarea drastică a criteriului necesar pentru a practica nu le-a eliminat complet, fiind găsite un număr larg de nume ale acestora în registrele din Italia. O parte din ele fiind: Monna Neccia, menționată în registrul de impozite Estimo din 1359, și Monna Iacopa, care a tratat victimele ciumei în 1374. Ambele erau din Florența, asemenea celorlalte 10 femei înscrise între 1320 și 1444 în breasla doctorilor din oraș, fiind numită „Arte dei Medici e degli Speziali”. În registrele din Siena, Toscana, sunt menționate Agnese și Mita, care au fost recompensate de către oraș pentru serviciile lor din 1390.

Cu toate acestea, practicarea medicinei de către femei devenise într-adevăr periculoasă, luând în calcul faptul că oamenii le puteau bănui și acuza de vrăjitorie.

Există, din păcate, o lipsă de date despre aceste femei în sursele oficiale, deoarece acestea activau într-un timp în care societatea le permitea doar bărbaților să țină pozițiile înalte.

Oricum, contextul istoric pe care l-am pus cap la cap indică existența atât a femeilor care practicau medicina, cât și a doctorilor femei care au studiat și excelat în aceasta, adesea pe un fond neoficial, cu ajutorul tatălui, fratelui sau soțului lor.

Doctoriţele din Evul Mediu, în literatură

Sursele non-instituționale, precum texte literare, au arătat multe aspecte extrem de valoroase, care au ajutat în această cercetare. Boccaccio, de exemplu, menționează o doctoriță în *Decameron*. Dioneo, naratorul operei, vorbește despre Gillette din Narbonne, o doctoriță talentată care s-a logodit cu partenerul ei, Bertrand de Roussillon, ca recompensă pentru vindecarea Regelui Franței. Caracterizarea lui Boccaccio asupra lui Gillette arată faptul că aceasta este conștientă de lipsa de încredere a monarhului în

ea, ca femeie și „fecioară”. Gillette spune Regelui următoarele:

> *„Măreț Rege, nu subestimați priceperea și experiența mea pentru că sunt o tânără fată, căci profesia mea nu este medicina sau vindecarea, nici nu o administrez pe baza cunoștințelor mele, ci prin asistența oferită mie a Raiului, folosind și niște reguli atent observate, pe care le-am învățat de la îndrăgitul meu tată, reverendul Gerard din Narbonne, un medic lăudat de mulți în vremea lui.”*

Boccaccio o descrie pe Gillette în termeni simpli și direcți. Acest lucru se datorează faptului că el vorbea despre o situație destul de comună, care ar fi fost recunoscută de cititorii săi din acele timpuri. Vorbele lui Gillette indică realitatea obișnuită pentru practicanții medicali femei din acea vreme, anume că și-a învățat meseria de la tatăl ei.

În plus, există și informații despre doctoriețele evreice care au lucrat, în principal, în sudul Italiei și Sicilia și care au învățat practicile medicale din familie.

Universitatea din Paris a fost esențială în procesul istoric de normalizare și instituționalizare a profesiei medicale. În articolul *„Women and Healthcare Practices in the Plea Register of the Parliament of Paris, 1364-1427”* de Geneviève Dumas, este subliniată importanța surselor legale pariziene din secolele al XIV-lea și al XV-lea, ce menționează femeile care au fost condamnate pentru practicarea ilegală a medicinei sau chirurgiei. Dumas descrie două dintre aceste procese în scrierile sale: unul dintre ele fiind împotriva lui Perette la Pétone, o femeie chirurg, și altul împotriva lui Jeanne Pouquelin, o femeie bărbier (contextul fiind că bărbierii din acea perioadă puteau efectua anumite proceduri chirurgicale).

Pe măsură ce studiul medicinei la Universitatea din Paris a devenit singurul mod prin care educația medicală îți putea fi recunoscută ca fiind validă în Europa, iar influența Școlii Salernitana a decăzut, femeile au fost treptat excluse din mediul profesional medical.

Dispariția treptată a doctoriețelor în Evul Mediu poate fi, de asemenea, datorată și interdicțiilor impuse de Biserică, precum și profesionalizării progresive al medicinei, care a dus la înființarea unor instituții precum universități, societăți artistice și bresle, toate supravegheate și create de bărbați.

În Europa, primele doctorițe care au reușit să practice medicina, primind calificarea din partea unei universități, au avut parte de asemenea reușită abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Totuși, au trebuit în continuare să se confrunte cu critici și subestimări.

Imagine: *Pixabay*